

ВІДГУК

офіційного опонента

Горбань Галини Олександрівни

доктора психологічних наук, доцента, професора кафедри психології
Запорізького національного університету
на дисертацію Гури Геннадія Никифоровича
«Психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності
керівниками малого і середнього бізнесу»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Ступінь актуальності обраної теми

Дослідження психологічних чинників ухвалення рішень керівниками малого і середнього бізнесу в умовах невизначеності є вкрай потрібним з огляду на сучасні соціально-економічні та політичні реалії. Військові дії, економічна нестабільність, екологічні проблеми, а також глобалізаційні виклики вимагають від управлінців швидкого і водночас ефективного прийняття рішень у кризових умовах. Ситуації невизначеності, що характеризуються дефіцитом інформації, високим ризиком і нестабільністю зовнішнього середовища, значно ускладнюють цей процес.

Особливо важливою є тема дисертаційного дослідження в контексті діяльності малого і середнього бізнесу, який становить основу економіки багатьох країн, зокрема Україну. Малі підприємства найбільш вразливі до кризових впливів, але водночас мають значний потенціал адаптації завдяки гнучким організаційним структурам та підприємницькому підходу до управління. З іншого боку, рішення, які ухвалюються в умовах невизначеності, безпосередньо впливають на життєздатність бізнесу, його розвиток та конкурентоспроможність. Розуміння психологічних механізмів, які впливають на цей процес, дають можливість підвищити ефективність управлінських дій, сприяти формуванню антикризових компетенцій і забезпечити розвиток як окремих підприємств, так і економіки загалом.

Дисертаційне дослідження, спрямоване на вивчення психологічних чинників ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності, є не лише теоретично значущим, але й має високу практичну цінність для вдосконалення управлінської діяльності в умовах сучасних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконувалось в межах науково-дослідної теми кафедри психології Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» «Психологічні проблеми професійної підготовки та самореалізації фахівців різних галузей практики» (номер державної реєстрації 0116U00750); «Психологія особистісного та професійного становлення фахівців

різних галузей практики в кризових умовах» (номер державної реєстрації 0116U00750).

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджується ґрунтовною теоретичною основою, системним підходом до організації дослідження та використання методологічно коректних інструментів, що дало змогу автору отримати достовірні результати й сформулювати чіткі висновки.

Теоретична частина роботи спирається на широкий спектр сучасних наукових джерел, що відображають різні підходи до дослідження ухвалення рішень у психології управління. Автор продемонстрував глибоке розуміння предмета дослідження шляхом доцільної інтеграції здобутків різних галузей психології, зокрема когнітивної, соціальної та управлінської. Під час теоретичного аналізу зазначеної проблематики автор спирався на дослідження провідних українських науковців, зокрема Г. О. Балла, В. Ф. Боснюка, М. П. Бутка, О. М. Васильченко, Л. М. Карамушки, П. В. Лушина, С. Д. Максименка, О. В. Петрунько, Л. В. Помиткіної, Т. М. Титаренко, В. В. Третьяченко, А. Ю. Трофімова та інших.

Методологічну основу роботи становить система загальнонаукових та психологічних принципів та методів, що забезпечують комплексне вивчення проблематики ухвалення рішень в управлінській діяльності. Процедури емпіричного дослідження забезпечено використанням валідних і надійних психодіагностичних методик. Для вивчення ухвалення рішень використані опитувальники-самозвіти, основу яких складають різні теоретичні моделі. У межах дослідження виміряно стиль ухвалення рішень як звичний спосіб поведінкового реагування; когнітивно-поведінкові моделі подолання стресу, що зумовлюється необхідністю ухвалення важливих, стресогенних рішень; провідні системи сприйняття й обробки інформації, що слугують вихідними основами вирішення проблеми, а також стратегії ухвалення рішень керівниками на організаційному рівні (підприємницька орієнтація). Проведена робота з перекладу англійських психометричних інструментів: прямий та зворотний переклад кількома фахівцями, перевірка внутрішньої узгодженості, конвергентної та прогностичної валідності. Це є необхідною та цілком достатньою умовою використання опитувальників у дослідницьких цілях. Вибірка дослідження є репрезентативною, а методи обробки даних забезпечують об'єктивність отриманих результатів. На різних етапах дослідження використано статистичні методи та критерії, що відповідають поставленим меті і завданням.

Узагальнення і висновки, зроблені на основі отриманих емпіричних даних, не лише підтверджують обґрунтованість висунутих гіпотез, але й розширюють наукові уявлення про психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях

невизначеності. Положення, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими і мають як теоретичну, так і практичну значущість для подальшого розвитку психології управління та психологічного аналізу процесів ухвалення рішень.

Науковий рівень та наукова новизна дисертації

Дисертація має високий науковий рівень, що підтверджується ретельністю теоретичного аналізу, валідністю обраних методів дослідження та логічністю викладення матеріалу. Наукова новизна роботи зумовлена низкою унікальних результатів, які суттєво збагачують сучасну психологію управління:

1. Вперше з'ясовано особливості ухвалення рішень керівниками бізнесу в умовах воєнного стану. Дослідження продемонструвало трансформацію психологічних механізмів ухвалення рішень, зокрема втрату адаптаційної функції традиційних моделей поведінки (зваженого раціонального аналізу та інтуїції) і пріоритетність спонтанних та швидких способів вирішення.

2. Вперше пояснено роль дисфункціональних захисних стратегій (уникання, прокрастинація, перекладання відповідальності, імпульсивність) в процесах формування психологічної готовності до ухвалення управлінських рішень. Автор доводить, що ці змінні утворюють єдиний симптомокомплекс, який є маркером управлінської неефективності.

3. Удосконалено знання про значущість різних стилів ухвалення рішень для ефективного управління бізнес-організаціями. Розширено уявлення про можливості та чинники зростання бізнесу в умовах кризи.

4. Уточнено та розширено наукові знання про вплив стресу на ухвалення рішень: продемонстровано, що пережитий керівниками стрес пригнічує процеси раціонального аналізу та активізує дисфункціональні захисні реакції. Автор виокремив психологічні чинники ухвалення рішень у ситуаціях невизначеності та довів, що особистісні властивості керівників (оптимізм, самоефективність, активність) нейтралізують негативний вплив стресу, тоді як нейротизм і нетерпимість до невизначеності погіршують ефективність ухвалення рішень.

5. Отримали подальший розвиток уявлення про формування управлінської компетентності. Виявлено, що досвідчені керівники демонструють низький рівень стресу під час ухвалення рішень і не використовують дисфункціональних захисних стратегій.

Високий рівень обґрунтування наукових здобутків та новизна дисертаційного дослідження підтверджують вагомий внесок автора у розвиток психології управління та практичної психології, особливо в контексті кризових умов.

Структура дисертації

Структура дисертаційного дослідження є логічною, цілісною та завершеною, що відповідає вимогам до наукових робіт. Вона складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, а також додатків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано методи та методики роботи, визначено наукову новизну, практичну значущість роботи, вказано дані про її апробацію. *Перший розділ* присвячений теоретичному аналізу проблеми ухвалення рішень керівниками бізнесу, зокрема в умовах стресу та кризових ситуацій. Зміст розділу демонструє ґрунтовний аналіз літератури й наукових джерел. *Другий розділ* містить загальний опис методології дослідження та обґрунтування вибору методів і процедур. Тут висвітлено репрезентативність вибірки та методи статистичного аналізу, що забезпечують надійність результатів. *Третій розділ* презентує тренінгову програму, що спрямована на розвиток компетенцій ухвалення рішень керівниками бізнесу, її апробацію та обговорення. *Висновки* чітко узагальнюють результати, узгоджуються із завданнями та науковою новизною роботи. Список використаних джерел включає актуальні праці з психології, управління та суміжних дисциплін.

Загалом, структура роботи забезпечує логічну послідовність викладення матеріалу, сприяє розумінню основних положень і результатів дослідження. У дисертації чітко простежується зв'язок між поставленими завданнями, застосованими методами та отриманими результатами.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Дисертація робить вагомий внесок у розвиток психології управління, зокрема в контексті аналізу механізмів ухвалення рішень керівниками в умовах кризових ситуацій. У роботі *розширено* знання про психологічні механізми ухвалення рішень в умовах воєнного стану, окремо висвітлює трансформацію традиційних моделей поведінки; *уточнено* вплив стресу та особистісних властивостей на ефективність управлінських рішень; *запропоновано* нові уявлення про дисфункціональні захисні стратегії як маркери управлінської компетентності. Отже, можна стверджувати, що отримані результати поглиблюють теоретичні уявлення про психологічні чинники управлінської діяльності в умовах невизначеності.

Результати дослідження також мають практичну цінність для підвищення ефективності управлінської діяльності в бізнес-середовищі. Зокрема, запропоновані конкретні практичні інструменти для діагностики та корекції дисфункціональних захисних стратегій керівників. Виявлення дисфункціональних моделей ухвалення рішень дає можливість прогнозувати, попереджати та усувати проблеми управління бізнесом в кризових ситуаціях – цей результат дослідження може бути поширений на різні типи організацій. Матеріали роботи доцільно буде використовувати у навчальних програмах

підготовки керівників, бізнес-тренінгах, а також для розробки стратегій кризового управління в організаціях. Теоретичні і практичні результати дослідження безперечно є корисними у процесі підготовки організаційних психологів.

Анотація відповідає змісту дисертації, розкриває її основні положення та відповідає передбаченим вимогам.

Повнота викладу результатів дослідження та наукових положень дисертації в опублікованих працях здобувача

Результати дослідження та основні наукові положення повною мірою відображені у наукових публікаціях здобувача. Автор опублікував 5 статей у виданнях, що входять до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії, затвердженого МОН України. У цих працях системно презентовані теоретичні основи дослідження, обґрунтовано методологічні підходи та представлено ключові результати, висвітлено наукову новизну та практичне значення. Апробацію результатів роботи засвідчують 6 публікацій у збірках матеріалів всеукраїнських та міжнародних конференцій.

Високий рівень публікаційної активності свідчить про належний науковий рівень здобувача та сприяє популяризації отриманих результатів серед наукової спільноти й практиків.

Оцінка мови та стилю дисертації

Мова дисертації вирізняється науковою точністю, логічністю та зрозумілістю викладу. Автор демонструє достатньо високу культуру письма, використовує чітку термінологію та забезпечує послідовність подання матеріалу. Завдяки цьому текст роботи легко сприймається. Наукові висновки підтверджені статистичними розрахунками та проілюстровані графічними засобами. Спрямованість та методологія дослідження відповідає спеціальності 053- психологія.

Вимоги академічної доброчесності дотримані, плагіат відсутній.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюємо результати дисертаційного дослідження Гури Геннадія Никифоровича, підкреслюємо їх наукову та практичну цінність, але вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та позначити окремі дискусійні положення

1. Відмічаємо високий рівень емпіричної бази дослідження, але зазначимо, що було б корисно детальніше розкрити методологічні обмеження використаних інструментів задля забезпечення більшої прозорості результатів. Опис методології дослідження міг би бути більш деталізованим, зокрема щодо процедур перевірки валідності застосованих опитувальників.

2. Одним із ключових положень дисертації є акцент на трансформації психологічних механізмів ухвалення рішень керівниками бізнесу в умовах воєнного стану, який за умовчанням трактується як ситуація з високим рівнем невизначеності. Однак у роботі недостатньо детально висвітлено порівняльний аналіз цих змін із попередніми дослідженнями в подібних кризових ситуаціях, що могло б посилити аргументацію висновків.

3. У другому розділі, де описуються дисфункціональні захисні стратегії (уникання, прокрастинація, перекладання відповідальності, тривожна імпульсивність), їхній взаємозв'язок подано чітко та переконливо, але бажано було б більше уваги приділити аналізу того, як ці стратегії варіюються залежно від стажу керівників або специфіки галузі бізнесу.

4. Робота частково пояснює вплив стресу на ухвалення рішень, проте було б доречно додати емпіричні дані, які б детальніше розкривали динаміку та специфіку стресових реакцій у керівників бізнесу.

5. У роботі чітко визначено роль особистісних властивостей керівників (оптимізму, самоефективності, активності тощо), але окремі положення щодо впливу нейротизму та нетерпимості до невизначеності потребують уточнення в контексті їхньої варіативності в умовах тривалої невизначеності.

Загалом, наведені зауваження не знижують наукової цінності роботи, але вказують на можливі напрями для подальшого розвитку дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Гури Геннадія Никифоровича на тему «Психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу» є завершеним, оригінальним дослідженням, що відзначається високим рівнем актуальності, теоретичної та практичної значущості. Вона містить достовірні, науково обґрунтовані результати та положення, є докладним науковим дослідженням з організаційної психології та психології управління.

Наукові твердження та висновки дисертанта дають можливість суттєво збагатити психологічну науку в тому, що стосується психологічних чинників ухвалення рішень суб'єктами управлінської діяльності. Автор вперше висвітлив особливості ухвалення управлінських рішень керівниками бізнесу в умовах воєнного стану, розкрив механізми трансформації психологічних стратегій та вплив стресу на їхню ефективність. Результати дослідження відзначаються науковою новизною, підтверджені якісною емпіричною базою та коректно викладені в опублікованих працях здобувача.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, наукова новизна та повнота викладу як в наданому рукописі, так і в опублікованих дисертантом працях, повністю відповідають вимогам до дисертацій, встановлених для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Все вищевказане дозволяє сформулювати кінцевий висновок: дисертація на тему *«Психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу»* відповідає галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 – психологія, а також нормативним документам та вимогам щодо здобуття ступеня доктора філософії: Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 283 від 03.04.2019, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН № 759 від 31.05.2019), постанові Кабінет Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор *Гура Геннадій Никифорович* заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – психологія.

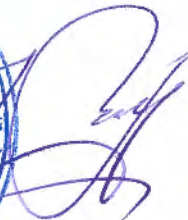
Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології
Запорізького національного університету

Г.О. Горбань

Підпис Горбань Г.О. засвідчую:
доктор історичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізького національного університету

Ю.О. Каганов